

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

О. В. СКРИПНЮК

**20 РОКІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНСТИТУЦІЙНОМУ
ПРОСТІ: ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ**

23 червня в Києві, в «Президент-Готелі» відбувся Перший міжнародний полілог, присвячений ювілею Конституції України. Організаторами міжнародної науково-практичної конференції виступили Офіс Координатора проектів ОБСЄ в Україні та Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. У конференції взяли участь відповідальні працівники Адміністрації Президента України, судді Конституційного та Верховного судів України, члени Конституційної комісії, співробітники Офісу Координатора проектів ОБСЄ в Україні, провідні вчені-правники з України, Угорщини, Польщі, Білорусії, представники дипломатичного корпусу та організацій громадянського суспільства. Конференція проходила у формі активної дискусії, її робота відбувалася за кількома тематичними напрямками.

Конференцію відкрив модератор пленарного засідання, Національний радник з юридичних питань Координатора проектів ОБСЄ

© СКРИПНЮК Олександр Васильович – доктор політичних наук, професор, заступник директора Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України з наукової роботи, академік НАПрН України

в Україні, консультант Конституційної комісії О.Ю. Водянніков. Він наголосив на важливості проведення заходу присвяченого ювілею Конституції України. Тим більше, що ця подія відзначається в період активного розвитку конституційного процесу, коли реальними стали напрацювання щодо конституційних змін з проблем децентралізації, судової реформи та реформи конституційної юстиції. Особливу роль у проведенні заходу О.Ю. Водянніков відвів співпраці представництва ОБСЄ в Україні з Інститутом держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.

У своїй промові на пленарному засіданні директор Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, член Конституційної комісії, академік НАН України Ю.С. Шемшученко зазначив, що державотворчий і правотворчий процеси протягом останнього періоду органічно пов'язані із розвитком конституціоналізму та вдосконаленням Конституції України.

Світовий досвід переконує, як правило, конституції та зміни до них готувалися відомими науковцями, авторитетними політичними діячами, представниками громадянського суспільства та експертами. Під час підготовки конституційних змін мають домінувати реальні суспільні потреби. Вони не повинні розроблятися під певну владу, політичну силу чи окрему особу взагалі. Конституція має концентрувати та виражати інтереси та волю людей, загальнонародні інтереси, акумулювати адекватні моделі розвитку, спрямовані на досягнення довгострокових і стратегічних суспільних потреб. Зміни мають ґрунтуватися на положеннях чинної Конституції, розвивати їх, відповідати загальним міжнародним стандартам, принципам та вимогам міжнародно-правових актів в сфері прав людини. А конституційний процес має бути позбавленим кон'юктури, суб'єктивізму і політичної заангажованості. Його метою має стати конституційно-політичний діалог/полілог, об'єднання та консолідація суспільства. Однак, як засвідчує практика в українському політикумі не існує єдності і спільного бачення щодо основних напрямів конституційного оновлення, його системності, комплексного реформування держави і суспільства.

Провідною запорукою успіху і результативності конституційного процесу є його фахове науково-експертне забезпечення. Воно передбачає, насамперед, потребу методологічного осмислення існуючих проблем конституційного оновлення, використання досягнень конституційної думки та теоретичних напрацювань вітчизняних та зарубіжних вчених. Без критичного узагальнення практики реалізації чинної Конституції, виявлення існуючих проблем неможливе якісне вдосконалення Основного Закону України.

Сьогодні є очевидним, що окремими змінами Основний Закон не оновити, не повернути йому суспільної довіри. Кардинального вирішення потребує питання про конституційне вдосконалення закріплення розподілу повноважень між гілками влади, створення ефективного механізму противаг та взаємодії.

Науковий аналіз чинної Конституції та практика її реалізації свідчать про необхідність застосування комплексного і систематичного підходу до внесення змін до Конституції.

Внесення змін до Конституції має відбуватися на засадах відкритості, публічності, гласності, прозорості, вільного та конструктивного обміну думками, широкого громадського та експертного обговорення.

За таких обставин зростає роль правової науки. Мова йде про участь вчених-юристів в конституційному творенні, професійну та моральну їх відповідальність перед суспільством за результати персональної та колективної діяльності щодо наукового обґрунтування та забезпечення перспектив розвитку майбутнього України. У цьому плані позитивним є досвід вчених Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. За роки, що передували прийняттю Конституції незалежної України та її реалізації науковцями Інституту підготовлені понад 40 ґрунтовних теоретичних монографічних досліджень, присвячених дослідженню конституційного процесу, теорії Основного Закону та проблемам його реалізації, проведено понад 20 національних та міжнародних науково-практичних конференцій.

Віце-президент НАН України, Голова секції суспільних і гуманітарних наук, академік НАН України С.І. Пирожков у виступі на-

голосив, що Конституція України 1996 року відіграла позитивну роль в розвитку держави і суспільства, визначила їх базові інституційні засади та принципи побудови, утврдила політико-правові механізми існування сучасної новітньої Української держави.

Без Конституції 1996 року не можливими були б легітимні засади існування та функціонування демократичної держави, формування національної правової системи, найважливішою складовою якої є узгоджена та несуперечлива система законодавства, спрямована на утвердження та захист прав і свобод людини і громадянина.

Національна академія наук України, її наукові співробітники, фахівці в галузі конституціоналізму та теоретики-правознавці брали безпосередню активну участь в підготовці проекту Конституції України, його науково-експертному забезпеченні. Конституційний процес і підготовка Конституції завжди були в центрі уваги Президії НАН України, її президента Б.Є. Патона.

Разом з тим, гостра політична боротьба, що відбувалася навколо розробки і прийняття Основного Закону України, відсутність сталого національного досвіду конституційного творення, не творче запозичення низки положень із Конституції V Республіки Франції, зумовили його компромісність та недосконалість. Конституція 1996 року не вирішила з всіх проблем переходу від тоталітаризму до демократії.

Згодом потреби України, зокрема, громадянського суспільства, поглиблення демократії, курс на євроінтеграцію, проблеми децентралізації, реформування правоохоронної системи та практична реалізація Основного Закону та виявлені його недоліки і хиби стали потребувати переосмислення положень чинної Конституції.

На необхідності демократичного реформування Конституції та внесення змін до неї, відповідно до європейських конституційних стандартів та досвіду конституціоналізму наполягають Парламентська Асамблея Ради Європи та Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія).

Нинішній полілог стане важливою знаковою подією в науковому обговоренні проблем оновлення Конституції України, науко-

вого вивірення конституційних напрацювань та пропозицій щодо вдосконалення Основного Закону України.

В експертній дискусії «Сучасний конституційний процес в Україні: здобутки і виклики» в межах пленарного засідання модератором працювала тележурналістка Ілона Довгань. Вона надала слово Керівнику Головного департаменту правової політики Адміністрації Президента України К.Ю. Красовському, який наголосив на пріоритетах сучасного конституційного процесу: децентралізації, реформі судової системи, включаючи конституційну юстицію та модернізації інституту прав і свобод людини. Він зазначив, що фахові напрацювання Конституційної комісії власне й визначили, якою має бути нова судова система. Запропоновані зміни в частині судової системи отримали схвальні висновки Венеціанської комісії. До основних новел судової реформи належать: призначення суддів безстроково і позбавлення президента і парламенту низки невинуватих повноважень щодо формування суддівського корпусу, реформування Вищої ради юстиції (тепер – Вища рада правосуддя). Судова система і взагалі система правосуддя – це один із складних механізмів функціонування держави. Якщо в системі правосуддя не змінити базові основи, а саме тут викривлена вся система правосуддя, то інші положення не змінять суті. Судова реформа – це не лише законопроекти, зміни в системі законодавства. Вона вимагає серйозної організаційної роботи в корпусі практикуючих і адвокатів, прокурорів, суддів. У правосудді ключове значення має створення динаміки розвитку до покращення.

У дискусії взяв також участь провідний радник організації «Democracy Reporting International» А.Г. Козлов, який зупинився на баченні та основних підходах до реформування Конституції України в частині конституційної модернізації прав і свобод та реформуванні судової влади, на участі організацій громадянського суспільства в конституційному процесі.

Продовжив дискусію О.О. Мороз – патріарх вітчизняного конституційного процесу. Він поділився спогадами про прийняття Конституції України 1996 року і зазначив, що вона була компромісом між силами, які були представлені в тодішньому скликанні парла-

менту. Але Основний Закон України зважаючи на певні недоліки виконав свою істотну роль. Конституція забезпечила демократизацію суспільства, розбудову держави. Але головним гальмом на шляху її виконання була влада. Він наголосив на виключному праві народу на конституційне творення, прийняття нової Конституції України.

Перша пленарна експертна дискусія завершилася виступом Заступника Голови Фонду імені Кшиштофа Скубішевського Марціна Скубішевського, який поділився досвідом конституційного творення у Польській Республіці. Він зупинився на сучасній політичній кризі в Польщі породженою боротьбою навколо формування чергового складу Конституційного Трибуналу. Нинішня правляча коаліція порушуючи норми права і конституційне законодавство у угоду своїм політичним інтересам порушила нормальний порядок формування найвищого органу конституційної юстиції в державі. Він наголосив, що розв'язання політичної кризи можливе тільки шляхом дотримання конституційної законності та повернення процесу в демократичне русло.

Друга експертна дискусія «Суспільство і влада в конституційному процесі в Україні: результати та перспективи» пленарного засідання відбувалася під модеруванням тележурналіста і телеведучого А.В. Кулікова. У ній взяли активну участь експерт з питань судівництва Реанімаційного пакету реформ М.В. Жернаков, який наголосив на головних пріоритетах нинішньої судової реформи, на проблемах її реалізації. Після прийнятих законопроектів парламентом наступним кроком стане відповідне внесення змін до Основного Закону України. Цей процес є складним і потребуватиме додаткових зусиль.

У виступі Ондраша Якоба, директора Інституту правових наук Угорської академії наук був проведений порівняльний аналіз протікання конституційних процесів в Угорщині та інших посткомуністичних країнах. Характерною рисою цих країн був перехід до конституцій демократичних, які творилися з врахуванням позитивного західного досвіду та надбань новітнього європейського конституціоналізму. Це був процес гострих політичних дискусій і боротьби, сповнений компромісів і пошуків.

У дискусії також узяв участь І.О. Когут, голова ради громадських організацій «Лабораторія законодавчих ініціатив».

У другій половині конференції відбулися спеціалізовані дискусії за темами: «Конституційна реформа і децентралізація: чи є світло наприкінці тунелю?», «Конституційні засади реформи судової влади в Україні: проблеми і ризики реалізації» та «Конституційна юстиція в Україні: виклики запровадження конституційної скарги».

Модератор дискусії з проблем конституційної реформи та децентралізації влади, заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, академік НАПрН України О.В. Скрипнюк наголосив на особливостях сучасного етапу конституційного процесу в Україні, основних його завданнях та специфіці протікання. Сучасний конституційний процес не носить системного характеру, а спрямований на локальне вдосконалення Основного Закону України. Хоч враховуючи важливість і значення підготовки пропонованих конституційних змін, їх не можна здійснити поза системною конституційною модернізацією. Торкаючись проблеми конституційного забезпечення децентралізації, він зазначив, що Євромайдан, зовнішня агресія Росії та вимоги сепаратистів федералізації України загострили питання передачі повноважень та ресурсів на нижчі рівні публічного управління. Децентралізація виступає однією з форм розвитку демократії, що дозволяє при збереженні держави та її інститутів: активізувати населення на вирішення власних потреб та інтересів; зменшити сферу впливу держави на суспільство, замінюючи цей вплив механізмами саморегуляції, виробленими самим суспільством; зменшити витрати держави і платників податків на утримання держапарату.

Децентралізація передбачає: закріплення принципу повсюдності та спроможності місцевого самоврядування, сталий розвиток адміністративно-територіальних одиниць; запровадження трьохрівневої системи адміністративно-територіального устрою – область, район, громада з широким самоврядуванням передача функцій виконавчої влади від місцевих держадміністрацій виконавчим органам відповідного рівня; розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування за принципом субсидіарності і наділення громад

максимально широким колом повноважень; забезпечення фінансовими ресурсами повноважень органів місцевого самоврядування, включаючи їх участь у загальнодержавних податках; ліквідацію державних адміністрацій і створення замість них державних представництв, позбавлених виконавчих функцій та наділення їх контрольно-наглядовими та координаційними повноваженнями.

Разом з тим, децентралізація може спричинити певні виклики і ризики, до яких слід бути готовими. Децентралізація в умовах сучасної політичної, економічної та соціальної кризи може викликати зростання негативних тенденцій посилення регіональних ідентичностей серед населення, сепаратистських настроїв в окремих регіонах за умов надання їм можливості вирішувати свою долю у складі держави. Послаблення централізації влади може спричинити зростання свавілля місцевих чиновників та зростання незадоволення населення владою, включаючи центральну, яка не в змозі буде захистити інтереси та права регіональних громад. Децентралізація може сприяти розвитку відцентрових тенденцій через вкрай низький нині рівень відповідальності держави перед адміністративно-територіальними суб'єктами. Зарубіжний досвід підтверджує, що навіть в успішних в політичному, економічному, соціальному плані країнах (Франція, Великобританія, Італія, Польща) із здійсненням децентралізації влади виникали великі проблеми. На це слід зважати і докладати максимальних зусиль на упередження розвитку негативних тенденцій.

Про місце автономії у складі унітарної децентралізованої держави у своєму виступі наголосив доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України О. В. Батанов. Однією з найбільш складних проблем теорії та практики становлення, розвитку, організації та функціонування державної території, територіального устрою та територіальної організації публічної влади була й залишається проблема автономій. До групи складних за своєю територіальною організацією унітарних держав відноситься і Україна, у складі якої є Автономна Республіка Крим. Наявність автономних утворень, ускладнює політико-територіальну організацію держави,

вносить у неї певну асиметрію. Слід зазначити, що територіальна автономія – це особливий статус території у державі, яка передбачає більш або менш широкі можливості самостійно вирішувати свої внутрішні проблеми поза меж прав та повноважень держави у цілому, до складу якої входить дана самоврядна одиниця. Запровадження автономії є одним із ефективних шляхів часткового розв'язання етнонаціональних суперечностей.

Автономії в складі більшості унітарних держав мають право видавати нормативно-правові акти, які не повинні суперечити діючій конституції і законам держави.

Практика конституційного будівництва складних за своєю територіальною організацією унітарних держав демонструє, що якими б повноваженнями не володіли автономні утворення, вони залишаються складовими частинами держави не руйнуючи цілісної матерії унітаризму та суверенітету цих держав. На практиці це звичайно не виключає проявів сепаратизму, протистоянь і конфліктів між центром і автономізованими регіонами. Для запобігання зловживання повноваженнями автономій повинні створюватися спеціальні механізми вирішення спорів між центральними органами влади і керівництвом автономії, при цьому, якщо напруженість у таких відносинах буде зберігатися, міжнародне співтовариство може виступити з ініціативою проведення переговорів. Україна, – об'єктивно і суб'єктивно, – ближча до унітарної децентралізованої держави.

В експертній дискусії взяла участь О.В. Семашко, заступник керівника Інституту правових досліджень Національного центру законодавства і правових досліджень Республіки Білорусь. Її виступ був присвячений характеристиці сучасного законодавчого процесу, спрямованого на змістовну і якісну підготовку законів, закріплення стабільних демократичних форм вираження та використання громадської думки, народного волевиявлення, відображення застосування різних форм діяльності вищих органів державної влади в процесі створення і прийняття закону. Законодавчий процес – найважливіша сторона функціонування парламенту. Досвід показує, що законодавчий процес в Республіці Білорусь сьогодні потребує вдос-

коналення. Назріла гостра потреба прийняття закону про процедуру підготовки, прийняття і порядок введення в дію актів в країні. Законодавчий процес в Республіці Белорусь регулюється не тільки Конституцією і Регламентом парламенту. В деяких випадках в минулому парламент приймав спеціальні акти.

В дискусії також взяли участь доктори юридичних наук В.Б. Ковальчук (м. Львів), Б.А. Кормич (м. Одеса), В.В. Сухонос (м. Суми), професор С.І. Іщук (м. Острог).

А. Куликов, будучи Модератором експертної дискусії по темі: «Конституційні засади реформи судової влади в Україні: проблеми і ризики» надав слово судді Верховного Суду України Б.М. Пошві. Основним лейтмотивом виступу судді було його бачення майбутньої судової системи. Головна проблема це не те, які в нас суди, скільки в нас типів судової спеціалізації, за якими привалами відбувається судочинство. А те, хто власне це судочинство провадить, яким чином людина стає суддею, просувається ієрархічними сходами, притягується до відповідальності за певні порушення. Всеосяжна судова реформа неможлива без внесення змін до Конституції. У першу чергу слід вирішити питання добору суддів. Відповідна процедура стає повністю прозорою, і для всіх, хто хоче отримати статус судді, встановлюються високі критерії. Тепер обійняти будь-яку посаду в будь-якому суді можна буде виключно за результатами конкурсу та ін.

У дискусії взяв участь головний науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, член-кореспондент НАН України В.Ф. Сіренко. Він висловив власне бачення на реформування судової системи, яке полягає: в поверненні ВСУ статусу найвищого судового органу з функціями застосування матеріального і процесуального права щодо всіх без винятку категорій справ. ВСУ має бути наділений правом контрольовано-ревізійної або наглядово-ревізійної діяльності щодо всіх судових рішень вищих спеціалізованих судів. Рішення ВСУ повинні мати прецедентний характер за всіма категоріями справ і бути обов'язковими для всіх нижчих судів і для самого ВСУ.

При ревізійній формі оскарження ВСУ не обмежений лише скаргами і може перевіряти не лише законність, а й обґрунтованість рішень нижчестоящих судів. Також він має можливість скасувати рішення нижчестоящих судів і винести своє, як і за апеляції, а може і повернути справу на новий розгляд, як за касації, або відкоригувати рішення нижчестоящего суду без його скасування. Щоб рішення ВСУ не перетворилося на свавілля, на групу юристів, необхідно обмежити можливості ВСУ його ж власними рішеннями. Слід погодитися з тим положенням, що в судовій системі необхідний орган, який би забезпечував єдність розуміння і тлумачення законодавства, оцінки фактичних обставин справи. Ним може бути тільки ВСУ, який здійснює судовий нагляд і контроль за рішеннями нижчестоящих судів, а по суті ревізію судових рішень. Без ревізії остаточно прийнятих вищими спеціалізованими судами судових рішень наша судова система перетворюється на замкнуту непробивну корупційну корпорацію, що творить свавілля і беззаконня в корупційному режимі.

Необхідно законом упорядкувати відносини між головами судів та суддями, виключивши можливість вливу голів судів на прийняття судових рішень конкурентними суддями, а також звести до мінімуму залежність судді від голови суду. Вжити низку законодавчих заходів для підвищення суворої відповідальності судді за прийняття завідомо неправосудного рішення та судові помилки.

Призначення суддів на адміністративні посади має бути винятково виборним через органи суддівського самоврядування, виключаючи втручання виконавчої влади. Перевірити суддів на професійну придатність (іспити, тести, співбесіди тощо) повинні проводитися тільки органами суддівського самоврядування. Безстрокове обіймання суддями відповідної посади не виправдовує себе. Судді відчули свою безнаказаність і чинять у судах беззаконність і свавілля. Корупція в судах нині вимірюється «тарифами, відсотками, відкатами» та іншими ганебними формами. Пропонується встановити конкретні терміни обіймання особою посади судді, наприклад перше, призначення - 5 років, друге і наступні - 10 років.

Встановити в судах найвищу зарплату і повне матеріальне забезпечення (житло, відпочинок, дитсадки, пенсії, навчання тощо) для певного рівня державної служби та регіонального рівня (район, область, республіка).

Задля уникнення грубих судових помилок у судах будь-якого рівня наділити правом опротестовувати будь-які судові рішення (крім рішень Конституційного Суду України) Голови ВСУ та Генерального прокурора України. Протести повинні бути мотивовані, щоб зобов'язати суд повернутися до слухання опротестованого рішення. Усі судді та їхні найближчі родичі щорічно звітують про всі доходи і витрати своїх родин. Категорично заборонити прийом відвідувачів (особливо сторін у процесі) в судах — за межами процесу в залі судових засідань.

Необхідно законом заснувати спеціальний інститут підготовки кадрів для суду. Для цього на всіх юридичних факультетах національних університетів створити спеціальність — правосуддя із спеціальною підготовкою до судової діяльності. При судах усіх рівнів заснувати посади стажистів-дослідників зі спеціальною програмою стажування на три роки. На ці посади насамперед повинні прийматися особи, які успішно (оцінки 4 та 5) закінчили юридичні факультети за спеціальністю — правосуддя. У разі успішного стажування всі стажисти допускаються до здачі професійних іспитів з організації суду і всіх галузей права, включаючи загальнотеоретичні юридичні дисципліни (теорія, історія права, правова соціологія тощо) та ін.

В обговоренні проблем реформування судової влади взяла участь завідувач відділу Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, доктор політичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України І.О. Кресіна. Вона, зокрема, зазначила, що в умовах нинішньої нестабільності суспільного розвитку, зовнішньої агресії і війни на сході країни, окупації частини нашої території, сепаратистських проявів внесення змін до Конституції мало б мотивуватися лише інтересами безпеки, оборони, забезпечення національних інтересів. Нав'язані «зверху» зміни до Конституції не спрямовані на виконання соціального замовлення – змінити систему,

вони зустріли спротив і в парламенті, і в суспільстві, не зміцнили державу ні політично, ні економічно, ні духовно. Зміна порядку призначення суддів відповідно до «реформи 2 червня» – це не процес оновлення суддівського корпусу й очищення від корупції, а навпаки, створення касти високооплачуваних (захмарні зарплати, неспівмірні, принаймні з посадовими окладами інших категорій держслужбовців), недоторканих, «довічних», зручних для влади і «дуже далеких від народу» вершителей долі мільйонів громадян. Революція Гідності вимагала не цього. Призначення, а не виборність, суддів – це шлях в нікуди. Державна влада єдина, і суверен один – народ, відтак принцип формування органів влади має бути єдиний – виборність. Чому громадяни обирають Президента, народних депутатів, органи місцевого самоврядування, а суддів їм призначають і присилають із центру? Адже відповідальний такий суддя не перед територіальною громадою, а перед тим, хто його призначив, і він стає зручним знаряддям прийняття «потрібних центру» судових рішень. Через прямі вибори суддів (до місцевих судів) міг би забезпечуватися і принцип децентралізації судової влади як складової єдиної державної влади.

Модератором третьої спеціалізованої дискусії на тему «Конституційна юстиція в Україні: виклики запровадження конституційної скарги» була вчений секретар Інституту, доктор юридичних наук, професор Н.М. Парохемнюк. Дискусія фокусувалася навколо реформи конституційної юстиції. Зокрема, суддя Конституційного Суду України П.Б. Стецюк наголосив на необхідності усвідомлювати саме те, яким повинен бути сектор реформ у сфері юстиції.

Особливий вектор дискусії був присвячений моделям конституційної юстиції, зокрема, англосаксонській, де функції виконують всі або частина загальних судів, основна роль належить Верховним судам; континентальна – функції реалізуються спеціальними конституційними судами, - зазначила у своєму виступі завідувач відділу Інституту, академік НАПрН України Н.М. Оніщенко.

Реформа конституційної юстиції пов'язувалася з необхідністю урівняти права громадян і органів влади щодо звернення до Конституційного Суду України з питань тлумачення Конституції України.

Особливу увагу було приділено державній стратегії реформування конституційної юстиції. У виступі провідного наукового співробітника Інституту, доктора юридичних наук, професора В.П. Горбатенка наголошувалося на доктринальній і практичній складовій реформування конституційної юстиції.

Жваве обговорення набуло питання конституційної скарги в Україні. Зазначено, що в Конституції України не приділялася спеціальна увага цьому інституту. Деякі вчені пов'язують це, зокрема, із фрагментарністю вивчення та опрацювання цього інституту. В той же час, саме цю фрагментарність пов'язують з тим, що є наявною відсутність інституту конституційної скарги у Конституції України.

Крім того, певне побоювання викликає не тільки сутнісні але й організаційні інструментальні аспекти вивчення конституційної скарги, зокрема, чи потребуватиме дане питання внесення відповідних змін у структуру Конституції України викликаних необхідністю опрацювання досить великою кількістю скарг чи потребуватиме це додаткової палати, розширення штату, яким буде фахове оформлення скарги тощо.

Ще одним суттєвим елементом, на якому було звернуто увагу, це існування певної прогалини у вивченні світових моделей конституційної скарги, зокрема, світового і європейського досвіду як дієвого засобу забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини.

У дискусії також взяли участь член-кореспондент НАПрН України В. Лемак (м. Ужгород), кандидати юридичних наук В. Речицький (м. Харків) та Є. Бурлай (м. Київ). Підбиваючи підсумки Першого міжнародного конституційного полілогу, директор Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України академік Ю.С. Шемшученко із приємністю констатував успішність заходу, привітав присутніх із 20-річчям Конституції України та побажав їм плідних наукових звершень, а також наголосив на необхідності опублікування матеріалів за підсумками проведеного полілогу.